

**Zaur ƏLİYEV,**

Bakı Dövlət Universiteti Hüquq fakültəsinin dekanı, dosent, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru.

e-mail: alievzh@gmail.com,

telefon:+99450 275 18 58;

Etibar ƏLİYEV,

Bakı Dövlət Universiteti Hüquq fakültəsi "İnsan hüquqları və informasiya hüququ" UNESCO kafedrasının professoru, hüquq üzrə elmlər doktoru.

e-mail: a-etibar@rambler.ru,

telefon:+99455 230 24 42.

AZƏRBAYCANDA MEDIASİYA HÜQUQUNUN FORMALAŞMASI

Açar sözlər: insan hüquqları, mediasiya fəaliyyəti, mediasiya hüququ, mediasiya münasibətləri, mediator, mediasiya təşkilatı, tərəflər.

Key words: human rights, mediation activity, mediation law, mediation relations, mediator, mediation organization, parties.

Ключевые слова: права человека, медиативная деятельность, медиативное право, медиативные отношения, медиатор, медиативные организация, стороны.

Qeyd etməliyik ki, cəmiyyətdə ictimai münasibətlərin müxtəlif sahələrində (siyasi, sosial-iqtisadi, insan hüquqları, elm və təhsil, mediasiya və s. sferalarda) hüquqi tənzimlənmə həyata keçirilir. Müasir dövrdə belə tənzimlənmə həm də mediasiya fəaliyyəti sferasında yaranmış və bu fəaliyyət növü cəmiyyətdə kütləvi xarakter alaraq, obyektiv zəmində əhəmiyyətli və ayrıca real ictimai münasibətlər qrupuna çevrilməkdədir. Belə ki, insan hüquqlarının müdafiəsi cəmiyyətdə ictimai həyat sisteminin mühüm komponenti olmaqla sosial fəaliyyət sahəsidir.

Terminoloji lüğətlərə görə, mediasiya (latınca - mediatio, ingiliscə - mediation) dedikdə subyektlər arasında (əsasən dövlətlər arasında) siyasi və hüquqi mübahisələrin, münacişələrin neytral

(vasitəçi dövlət), yəni mediator vasitəsilə həll olunmasının praktiki üsulları başa düşülür [10, s.480]. Mediasiyada vasitəçidən xüsusi psixoloji, hüquqi, diplomatik hazırlıq, yüksək mədəniyyət, münasib praktiki vərdislər, gərgin emosional araşdırma şəraitində öz neytrallığını (bitərəfliyi) qoruyub saxlamaq bacarığı tələb olunur. Əsas mediasional funksiya tərəflərə təsir və ya təzyiq göstərməkdən ibarət deyil, məhz tərəflərin bir-biri ilə danışıqlar aparması üçün müvafiq şəraitin yaradılmasından, mövcud vəziyyətdən çıxış yollarının birgə araşdırıb-tapılmasından, tərəflərə məsləhət və tövsiyə verilməsindən ibarətdir. Bu zaman, əgər mediatora münasibətdə neytrallıq şübhəsi yaranarsa, həmin danışıqlar istənilən vaxt dayandırıla bilər. Bununla yanaşı, mediasiya proseduru mübahisə edən tərəflərin qarşılıqlı münasibətlərinin (mövqələrinin) aydınlaşdırılmasına, tərəflərin maraqlarının toxunma nöqtəsinin müəyyənləşdirilməsinə və öyrənilməsinə, real vəziyyətin düzgün qiymətləndirilməsinə, gələcəkdə öz dəlil-sübutlarının daha da təkmilləşdirilməsinə, hətta qeyri-mütənasib, yalnız addımın atılmasından yan keçməsinə və s. hallara potensial imkanlar yaradır. Lakin, əgər mediasiya uğurla nəticələnərsə, onda daha təsirli və effektiv qurumlara (məsələn, məhkəmə və arbitraj orqanlarına) mü-



raciət etmək hüququ tərəflərin ixtiyarında qalır [4, s. 88-89].

Hüquq ədəbiyyatı səhifələrində, haqlı olaraq, göstərilir ki, mediasiya dedikdə mübahisənin iki və ya daha çox tərəfinin könüllü olaraq, mediatorun köməyi ilə mübahisələrinin həlli ilə bağlı razılığa gəlməsi üçün qurulmuş bir proses başa düşülür [7, s.40; 9]. . Bu prosesə tərəflərin özləri başlaya bilər və ya bu prosesə başlamaq məhkəmə tərəfindən təklif və yaxud tələb edilə bilər, eləcə də bu prosesin keçirilməsi beynəlxalq mediasiya qurumuna üzv-dövlətin milli qanunvericiliyinin tələbləri ola bilər.

Qeyd etməliyik ki, “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda (MHQ) mediasiya prosesində istifadə edilən bəzi əsas terminlərə anlayış verilir ki, onlardan bir qismini açıqlayaraq [1, 36 s.].

Mediasiya – mediatorun (mediatorların) vəsiqəçiliyi ilə tərəflər arasında yaranmış mübahisənin qarşılıqlı razılıq əsasında həlli ilə bağlı MHQ ilə müəyyən olunan proses deməkdir.

Tərəflər dedikdə hüquqi və fiziki şəxslər, o cümlədən hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslər, habelə mediasiya prosesinin tətbiqinə razılıq vermiş inzibati orqan və qurumlar başa düşülür.

Mediator – peşəkar əsasda mediasiya prosesinin həyata keçirilməsi üçün tərəflərin cəlb etdiyi, yaxud mediasiya təşkilatı tərəfindən təyin olunmuş və MHQ ilə müəyyən edilən tələblərə cavab verən fiziki şəxs sayılır.

Mediasiya təşkilatı dedikdə söhbət MHQ ilə müəyyən edilən (maddə 11.1) hüquqi şəxsdən gədir. Belə ki, mediasiya təşkilatı mediasiyanın inkişaf etdirilməsi və təkmilləşdirilməsi məqsədilə, mediasiya xidmətlərinin marketinqini, əmək müqaviləsi və ya müvafiq mülki-hüquqi müqavilə bağladığı mediatorların xidmətləri üçün haqqın və digər xərclərin ödənilməsinə dair qaydanı müəyyən edən, mediasiya zamanı danışıqların aparılması üçün şərait yaradan, MHQ ilə və ya tərəflərin razılığı ilə müəyyən edildiyi hallarda mediasiya prosesini aparmaq üçün mediatorları təyin edən, habelə mediatorların effektiv fəaliyyətinə yönələn digər tədbirlər həyata keçirən qeyri-kommersiya hüquqi şəxsidir.

Mediasiya iştirakçıları dedikdə mediator və mübahisə tərəfləri başa düşülür.

Mediasiyada iştirak edən digər şəxslər isə mediasiya prosesində iştirak edən vəkillər, nümayəndələr, tərcüməçilər, ekspert və mütəxəssislər, mediasiya təşkilatının əməkdaşları, habelə tərəflərin razılığı ilə mediasiya prosesində iştirak edən digər şəxslərdir.

Barışıq sazişi dedikdə tərəflər arasında mediasiya prosesi nəticəsində əldə edilən yazılı razılaşma ehtiva olunur.

Mediasiya prosesinin tətbiqi barədə müqavilə anlayışının məna yükü altında mövcud və ya gələcəkdə yarana biləcək mübahisənin mediasiya prosesi vasitəsilə həlli üçün tərəflər arasında bağlanan yazılı razılaşma nəzərdə tutulur.

Mediasiyaya dair qeyd-şərt – tərəflərin hər hansı mübahisə ilə bağlı məhkəməyə və ya arbitraja (münsiflər məhkəməsinə) müraciət etməzdən əvvəl mediasiya prosesində iştirakını tələb edən müqavilə, müqavilə şərti, yaxud hər hansı digər sənəddə olan şərt deməkdir.

Mediasiya xidmətlərinin göstərilməsinə dair müqavilə mediator və ya mediasiya təşkilatı ilə tərəflər arasında mediasiya xidmətlərinin göstərilməsi üçün imzalanan yazılı müqaviləni ehtiva edir.

Mübahisə dedikdə tərəflər arasında yaranmış (və ya yarana biləcək) MHQ-də (maddə 3.1) nəzərdə tutulmuş mübahisə başa düşülür [1, 36 s.]. Bu anlayış, məzmunca, özündə mülki işlər və kommersiya mübahisələrini (xarici elementli mübahisələr də daxil olmaqla), ailə münasibətlərindən irəli gələn mübahisələri, əmək münasibətlərindən irəli gələn mübahisələri və inzibati hüquq münasibətlərindən irəli gələn mübahisələri ehtiva edir [5].

Bütün bu sadalanan cəhətləri ümumiləşdirərək qeyd edə bilərik ki, müasir dövrdə Azərbaycanda mediasiya fəaliyyəti sahəsində müvafiq dövlət siyasəti həyata keçirilir və bu fəaliyyət növü artıq ümumtanınmış spesifik sferalarından biridir, onun ictimai-siyasi və sosial-hüquqi əhəmiyyəti günbəgün artmaqda davam edərək, mediasiya münasibətləri kütləvi xarakter almışdır. Mediasiya fəaliyyəti coğrafiyasının ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və insan hüquqlarının təminat mexanizm-



ləri istiqamətlərində genişmiqyaslı funksiyalara malik olması amili ölkədə mediasiya münasibətlərinin hüquqi cəhətdən tənzimlənməsini zəruri edir. Təbii ki, belə tənzimləmə mediasiya hüququ vasitəsilə həyata keçirilir.

Şərh olunanları və müasir dövrdə cəmiyyətdə mediasiya xidmətləri spektrinin genişlənməsi proseslərini nəzərə alaraq, zənnimizcə, hüquq doktrinasında (hüquq elmində) formalaşmaqda olan və nisbətən yeni hüquqi qurum kimi “mediasiya hüququ” termininin tətbiq edilməsi daha ağlabatan, əhatəli və uğurlu variantdır. Bu terminin həm də beynəlxalq-hüquqi dövriyyədə və milli qanunvericilik aktlarında işlədilməsi müşahidə olunur. Bəs, mediasiya hüququ dedikdə nə başa düşürük?

İlk növbədə, qeyd etməliyik ki, mediasiya hüququ (MH) fenomeni müxtəlif variantlarda işləndiyinə görə çoxaspektli anlayışdır. Belə ki, o, aşağıda göstərilən dörd əsas mənada işlədilir:

-elm və tədqiqat sahəsi kimi mediasiya hüququ;

-tədris kursu mənasında mediasiya hüququ;

-qanunvericilik mənasında mediasiya hüququ;

-obyektiv mənada mediasiya hüququ.

Elm və tədqiqat sahəsi kimi mediasiya hüququ dedikdə mediasiya hüququna aid olan anlayışlar (mediasiya hüququnun subyektləri, mediasiya hüququnun mənbələri, mediasiya hüququnun prinsipləri, mediasiya-hüquq münasibətləri və digər məsələlər) barədə fikirlər, ideyalar, konsepsiya, nəzəriyyə, postulat, elmi-tədqiqat və s. mülahizə və elmi işlərin məcmusu başa düşülür. Bu mənada onu, həm də mediasiya hüquq elmi (doktrina) kimi qəbul etmək mümkündür. Mediasiya hüquq doktrinası MH sferasına aid olan məsələləri tədqiq edir və öyrənir.

Tədris kursu mənasında mediasiya hüququ [8] tələbələrə və oxucu auditoriyasına MH barədə biliklər və sistemləşdirilmiş informasiya verən tədris kursudur; bu mənada onu mediasiya hüquq tədris fənni kimi də adlandırmaq olar [4]. Belə ki, mediasiya hüququ artıq fənni kimi Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsində tədris edilir.

Qanunvericilik mənasında mediasiya hüququ dedikdə mediasiya münasibətlərini tənzimləyən normativ hüquqi aktların məcmusu başa düşülür.

Bu massivə mediasiya sahəsində mövcud olan beynəlxalq müqavilələr də daxildir. Çünki, Konstitusiyaya görə (maddə 148), Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr onun hüquq sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Buna görə də, mediasiya xidmətinin göstərilməsi ilə bağlı beynəlxalq qaydalar, mediasiya kadrlarının hazırlanmasına dair proqramlar, mediasiya sahəsində beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq, təcrübə mübadiləsi və digər məsələlər barədə beynəlxalq müqavilələr mediasiya qanunvericiliyinə daxildir.

Obyektiv mənada mediasiya hüququ dedikdə, bir qayda olaraq, mediasiya münasibətlərini tənzimləyən hüquq normalarının sistemi və məcmusu başa düşülür; onlara mediasiya-hüquq normaları deyilir. Buna görə də, obyektiv mənada mediasiya hüququ müvafiq mediasiya-hüquq normalarından ibarətdir. Sözügedən normaların əsas təyinatı və başlıca funksiyası mediasiya münasibətlərini tənzimləməkdən ibarətdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, obyektiv mənada mediasiya hüququ milli hüquq sisteminin tərkib hissəsi kimi çıxış edir. Obyektiv mənada mediasiya hüququ bundan sonra, sadəcə olaraq, “mediasiya hüququ” termini ilə əhatə olunacaqdır. Buna görə də, təbii ki, “obyektiv mənada mediasiya hüququ” və “mediasiya hüququ” ifadələri eynimənalı, sinonim anlayışlar kimi başa düşülməlidir.

Cəmiyyətdə mediasiya münasibətlərinin təşəkkül taparaq yaranması və dinamik inkişaf prosesləri aşağıda göstərilən üç vacib obyektiv faktordan əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır:

1) real həyatda insan hüquqlarının mediasiya institutu vasitəsilə təmin edilməsi ilə bağlı yaranan ictimai münasibətlər – mediasiya münasibətləri;

2) bu sahədə mövcud olan ictimai münasibətlərin dəqiq müəyyənləşdirilmiş rəqlament və qaydalarla nizama salınmasında dövlətin maraqlı olması;

3) müvafiq sferada əsas dialektik başlanğıc norma, prinsip və prosedurların maraqlı dövlət orqan və qurumları tərəfindən müəyyənləşdirilməsi, eləcə də bunun sistemli şəkildə ümumqəbul olunmuş beynəlxalq qabaqcıl təcrübə platforması nəzərə alınmaqla qəbul edilməsi.



Göstərilən faktorlar müasir dövrdə milli praktikada artıq öz real əksini tapmışdır, bu sahədə kompleks hüquq normalar sistemi mövcuddur və bunun vasitəsilə mediasiya fəaliyyətinin effektiv şəkildə tənzimlənməsi həyata keçirilir.

Beləliklə, şərh edilənləri nəzərə alaraq, mediasiya hüququna aşağıdakı kimi lakonik definisiya formalaşdırıla bilər:

- mediasiya hüququ dedikdə ictimai həyatda mediasiya fəaliyyəti rejimini və bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi ilə bağlı yaranan mediasiya münasibətlərini tənzimləyən, bir-birilə qarşılıqlı dialektik əlaqədə olan kompleks hüquq normalarının sistemi başa düşülür.

Eyni zamanda, məlum olduğu kimi, hüquq sisteminin hər bir tərkib hissəsinin özünəməxsus nizamlaşma predmeti vardır. Bu sözləri, eynilə, mediasiya hüququ (MH) haqqında da söyləmək olar. Belə ki, MH özünəməxsus nizamlaşma predmetinə malikdir. Onun nizamlaşma predmeti belə bir suala cavab verir: mediasiya hüququ nəyi, hansı növ ictimai münasibətləri tənzimləyir?

Qeyd etməliyik ki, MH vasitəsi ilə hansı növ ictimai münasibətlər tənzimlənirsə, o münasibətlər də məhz onun nizamlaşma predmetini təşkil edir. Bu münasibətləri müəyyənləşdirmək üçün, ilk növbədə, nəzərə alınmalıdır ki, mediasiya fəaliyyəti MH-nin genesis-əmələgəlmə əlamətidir. Bu baxımdan, "mediasiya fəaliyyəti" anlayışı ilə tanış olmaq, onun mahiyyətinə aydınlıq gətirmək lazımdır. Sözügedən anlayışda "mediasiya" terminini işlədilməsi onu göstərir ki, mediasiya hüququnun əsas və başlıca "iş" məhz mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi nəticəsində yaranan münasibətləri tənzimləməkdən ibarətdir. Məsələ burasındadır ki, müasir dövrdə mediasiya münasibətləri kifayət dərəcədə geniş coğrafi xarakterli anlayış olub, özündə müxtəlif növ ictimai münasibətləri birləşdirir.

Hüquq ədəbiyyatında göstəriləni kimi, cəmiyyətdə (ictimai həyatda) müxtəlif növ münasibətlər əmələ gəlir. Həmin münasibətlərə aşağıdakılar aiddir: siyasi münasibətlər, iqtisadi münasibətlər, mədəni münasibətlər, təhsil münasibətləri, əxlaq münasibətləri, mübahisə münasibətləri və s. Bu münasibətləri ictimai həyatda və cəmiyyətdə insan cinsindən olan subyektlər və insan kollektiv-

ləri (məsələn, idarə, müəssisə, təşkilat və b.) arasında yarandığına görə ictimai və ya sosial münasibətləri adlanır [3,s.134-135]. Əmələ gələn ictimai münasibətlər hüquq norması ilə tənzimlənərsə, belə münasibətə hüquq münasibəti (ingiliscə - legal relation) deyilir [10, s.677-678].

Həmçinin, qeyd etməliyik ki, hüquq münasibətləri iradəvi münasibətlər sayılır. Bu o deməkdir ki, heç bir kəs (subyekt) öz iradəsindən asılı olmadan, iradəsi ziddinə hüquq münasibətinə girə bilməz. Şəxslər yalnız öz iradələrinə uyğun olaraq, hüquq münasibətlərinə daxil olurlar. Başqa sözlə, hüquq münasibətləri subyektlərin iradəsini ifadə edir.

Yeri gəlmişkən, qeyd olunmalıdır ki, hüquq münasibətləri ictimai sivil həyatın əsas sahələrini təşkil edir. Hüquq mövcud olan yerdə mütləq hüquq münasibətləri də yaranır. Onlar, xüsusilə, sivil cəmiyyətlərdə, hüquqi dövlətlərdə daha çox inkişaf etmişdir. Hüquq münasibətləri insanı bütün ömrü boyu müşayiət edir, necə deyərlər, ona "yol yoldaşı" olur. Buna görə də, hüquq münasibəti hüquq elminin, hüquq nəzəriyyəsinin ən mərkəzi anlayışlarından biridir. Əgər hüquq münasibətləri mediasiya fəaliyyəti sahəsində əmələ gələrsə, onlara mediasiya münasibətləri deyilir; məhz bu münasibətlər MH ilə tənzimlənərək onun nizamlaşma predmetinə daxil olur. Bu isə, öz növbəsində, belə bir fikir söyləməyə əsas verir ki, mediasiya hüququnun nizamlaşma predmetinin zəminində mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi nəticəsində yaranan ictimai münasibətlər durur.

Eyni zamanda, qeyd etməliyik ki, mediasiya fəaliyyəti özündə, mahiyyət etibarilə, aşağıdakı əsas istiqamətləri ehtiva edir:

- ümumi səlahiyyətli beynəlxalq təşkilatlarda (məsələn, BMT, Avropa İttifaqı, Avropa Şurası və b.), mediasiya fəaliyyəti ilə bağlı beynəlxalq tədbirlərdə iştirak etmək, habelə digər aidiyyəti qurumlarla, o cümlədən onların milli və regional strukturları ilə qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması;

- beynəlxalq mediasiya münasibətlərində milli mediasiya təşkilatlarının, mediatorların və digər aidiyyəti subyektlər fəaliyyəti;

- mediasiya fəaliyyəti sahəsində zəruri tədbirlərin, müvafiq konfrans, sərgi və simpoziumların



təşkili və həyata keçirilməsi; -mediatorların ilkin hazırlığı, baza mediasiya təlimi və ixtisasın artırılması üzrə mediasiya təlimi qurumlarının yaradılması, habelə bu istiqamətdə müvafiq işlərin həyata keçirilməsi;

- mediasiya fəaliyyəti sahəsində əhalinin maarifləndirilməsi, eləcə də mediasiya fəaliyyətində əmək və sosial münasibətlər;

-mediasiya fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsinin hüquqi tənzimlənməsi və sığorta münasibətləri, həmçinin mediasiya fəaliyyəti sferasında maddi dəstək;

-mediasiya fəaliyyəti sahəsində hüquqi tənzimləmənin və nəzarətin həyata keçirilməsi, mediasiya qanunvericiliyinin pozulmasına görə məsuliyyət tədbirləri, mediasiyanın inkişafı məqsədilə əməkdaşlıq və s. məsələlər [1, 36 s.].

Göstərilən siyahı qəti deyil. Belə ki, o, müasir dövrdə mediasiya fəaliyyətinin yeni yarana biləcək digər istiqamətləri ilə də genişləndirilə bilər: məsələn, idman-hüquq münasibətlərindən yaranan mübahisələr, tibb-hüquq münasibətlərindən yaranan mübahisələr, təhsil-hüquq münasibətlərindən yaranan mübahisələr və s. Mediasiya fəaliyyətinin sadalanan istiqamətləri ilə bağlı müxtəlif subyektlər arasında yaranan orqanik kompleks ictimai münasibətlər – mediasiya münasibətləri MH-nin tənzimləmə predmetini təşkil edir.

Mediasiya münasibətləri öz məzmununa görə son dərəcə müxtəlifdir. Belə ki, həmin münasibətlər mediasiya sahəsində həyata keçirilən əməkdaşlığın digər istiqamətlərində də yarana bilər. Bu baxımdan, yəni məzmunu görə mediasiya münasibətlərini aşağıdakı növlər (qruplar) üzrə fərqləndirmək mümkündür:

-mlki işlər və kommertiya mübahisələri (xarici elementli mübahisələr də daxil olmaqla) üzrə yaranan mediasiya münasibətləri;

-ailə mübahisələri ilə bağlı yaranan mediasiya münasibətləri;

-əmək mübahisələri ilə bağlı əmələ gələn mediasiya münasibətləri;

-inzibati hüquq sferasında mübahisələrin həlli ilə bağlı əmələ gələn mediasiya münasibətləri;

-məhkəmə mediasiyası ilə əlaqədar yaranan mediasiya münasibətləri və sairə (MHQ, müvafiq olaraq - maddə 3.1.1-3.1.4 və 31).

Eyni zamanda, mediasiya münasibətləri mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı digər istiqamətlərdə də yaranır: mübahisələrin alternativ həlli spektri (MAH), mübahisə nəzəriyyəsi və mübahisələrin dinamikası, danışıqlar nəzəriyyəsi, mediasiyanın mərhələləri ("ADR Center" matrisi), mediasiyada təmsilçilik, məhkəmə tərəfindən işin mediasiyaya göndərilməsi üzrə CEPEJ təlimatı, mediasiya etikası, razılaşdırılmış sazişə ən yaxşı alternativ (RƏYA), razılaşdırılmış sazişə ən pis alternativ (RƏPA), SMART barışıq sazişi, mümkün razılaşma zonası (MRZ) və s. [6].

Göstərilən mediasiya münasibətlər qrupu məcmu halında birləşərək MH-nin nizaməsalma predmetini təşkil edir. Elə buradaca, dərhal qeyd etməliyə ki, həmin münasibətlər, əsasən, fiziki və hüquqi şəxslər, eləcə də hüququn digər subyektləri arasında yaranır. Belə ki, mediasiya münasibətlərində öz hüquqi statusuna və xarakterinə görə müxtəlif subyektlər iştirak edirlər; subyekt tərkibindən asılı olaraq, həmin münasibətləri ənənəvi şəkildə yeddi növ (qrup) halında təsnifləşdirmək mümkündür: 1) publik hüquqi şəxslərin öz aralarında mediasiya münasibətləri; 2) xüsusi hüquqi şəxslərin öz aralarında mediasiya münasibətləri; 3) fiziki şəxslərin öz aralarında mediasiya münasibətləri; 4) publik hüquqi şəxslərlə xüsusi hüquqi şəxslər arasında mediasiya münasibətləri; 5) fiziki şəxslərlə publik hüquqi şəxslər arasında mediasiya münasibətləri; 6) fiziki şəxslərlə xüsusi hüquqi şəxslər arasında mediasiya münasibətləri; 7) qarışıq şəxslər arasında yaranan mediasiya münasibətləri.

Yeri gəlmişkən, qeyd etmək lazımdır ki, xarici elementin iştirak etdiyi mübahisələrə - xarici iqtisadi mübahisələrə və ya beynəlxalq kommertiya mübahisələrinə baxmaqdan ötrü mübahisə edən tərəflər özləri kommertiya arbitrajı da yarada bilərlər. Kommertiya arbitrajı dedikdə dövlət məhkəmə sisteminə daxil olmayan münəşiflər məhkəməsi başa düşülür [2, s.773-777].

Mediasiya münasibətlərini həm də konkret mediasiya fəaliyyəti üzrə həyata keçirilən tədbirlərə görə təsnifləşdirmək olar: məsələn, mediator-kadr hazırlığı üzrə mediasiya münasibətləri, təcrübə mübadiləsi və qabaqcıl metodların öyrənilməsi üzrə mediasiya münasibətləri, mediasiya



sektorunda müasir innovasiya və ən yüksək texnologiyaların tətbiq edilməsi ilə bağlı yaranan ictimai münasibətlər və s.

Eyni zamanda, mediasiya münasibətlərini hüquqi təbiətinə görə də fərqləndirmək mümkündür. Belə ki, əgər mediasiya hüququnun nizamasalma predmetinə daxil olan ictimai münasibətlər mediasiya fəaliyyəti sahəsində publik hüquq subyektləri arasında yaranarsa, belə münasibətlər publik mediasiya-hüquq münasibətləri sayılır. Məsələn, mediasiya fəaliyyətinin təşkili və idarə edilməsi sahəsində dövlət, Nazirlər Kabineti və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları, eləcə də məhkəmələr tərəfindən qəbul edilən hakimiyyət xarakterli aktların icrası ilə bağlı yaranan münasi-

bətlər publik mediasiya-hüquq münasibətləri sırasına daxildir.

Xüsusi mediasiya-hüquq münasibətləri isə mediasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi sahəsində ayrı-ayrı fiziki və hüquqi (qeyri-publik) şəxslər arasında yaranar. Məsələn, mübahisə tərəfləri, mediator, mediasiya təşkilatı və mediasiya prosesində iştirak edən digər şəxslər (vəkil, təmsilçi, tərcüməçi və s.) arasında əmələ gələn ictimai münasibətlər xüsusi mediasiya-hüquq münasibətləridir.

Beləliklə, mediasiya hüququnun nizamasalma predmetini təşkil edən ictimai münasibətlər qrupuna iki aspektdən yanaşmaq lazımdır:

- birinci, publik mediasiya-hüquq münasibətləri;
- ikinci, xüsusi mediasiya-hüquq münasibətləri.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının “Mediasiya haqqında” Qanunu / Buraxılışa məsul: B.C.Kərimli. Bakı, “Hüquq Yayın Evi”, 2019, 36 s.
2. Allahverdiyev S.S. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq xüsusi (mülki) hüquq kursu. Dərslük. II nəşr. Bakı: “Hüquq Yayın Evi”, 2021, 840 s.
3. Allahverdiyev S.S. Konstitusiyaya və hüququn əsasları. Dərslük. 8-ci nəşr. Bakı: “Hüquq Yayın Evi”, 2018, 452 s.
4. Beynəlxalq münasibətlər lüğəti / B. S. Atakişiyev. Bakı, 2009, 138 s.
5. “İnzibati icraat haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun kommentariyası / A.Abdullayev, E. Abdullayev. Bakı, Qanun, 2007, 288 s.
6. Leonardo D’Urso, Konstantin-Adi Qavriła. Mediasiyanın əsas iştirakçılarının təlimi üçün tədris vəsaiti. Bakı, ADRcenter, 2020, 112 s.
7. Leonardo D’Urso, Konstantin-Adi Qavriła. Mediatorlar üçün mediasiya təlimi üzrə tədris vəsaiti. Bakı, ADRcenter, 2020, 113 s.
8. “Mübahisələrin alternativ həlli” magistr tədris Proqramı / Tərtib edənlər: E.A.Xələfov, M.A.Mirzəyev. Bakı, Bakı Universiteti Nəşriyyatı”, 2018, 12 s. Mövzu 13. Mediasiyanın aparılması qaydası.
9. Ruslan Mirzəyev. Mediasiya. Nəzəriyyə və Azərbaycan təcrübəsi. Bakı, ADRcenter, 2020, 163 s.
10. Юридическая энциклопедия / Под ред. М.Ю.Тихомирова. М., 2005, 972 с.

Заур Алиев
Этибар Алиев

Формирование медиационного права в Азербайджане

В статье научно исследуется вопрос медиативного права, формирующегося в Азербайджане в современную эпоху. Отмечается, что медиативное право означает систему и совокупность сложных правовых норм, регулирующих медиативные отношения в обществе. Феномен медиативного права также является многогранным понятием, поскольку применяется в разных вариантах - медиативное право как научно-исследовательская область, медиативное право в смысле учебного курса, медиативное право в законодательном смысле.



Zaur Aliyev
Etibar Aliyev

Formation of mediation law in Azerbaijan

The article scientifically investigates the issue of mediation law, which is being formed in Azerbaijan in the modern era. In the article, the authors scientifically examine the concept of mediation law and the subject of regulation, which is being formed in Azerbaijan. It is noted that mediation law means the system and set of complex legal norms that regulate mediation relations in society. The phenomenon of mediation law is also a multifaceted concept as it is developed in different variants - mediation law as a science and research field, mediation law in the sense of educational course, mediation law in the legislative sense.